

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ У СПРАВАХ ПРО ПЛАГІАТ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ

Зінич Л.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри конституційного,
міжнародного та адміністративного права
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Зінич Л.В. Судова експертиза цифрових доказів у справах про плагіат: методологія та проблеми доказування.

Розглянуто правові особливості судової експертизи цифрових доказів у справах про плагіат. Історично такі справи пройшли довгий шлях розвитку й спочатку ґрунтувалися на традиційних доказах, як-от друковані матеріали та письмові документи. Однак з розвитком технологій виникла необхідність експертизи цифрових доказів. Тому в сучасних умовах висновок експерта відіграє ключову роль у доказуванні обставин, що мають значення для справи.

У статті зазначається, що термі «цифрові докази» є ширшим, ніж «електронні докази» і для аналізу систем, мереж та даних доцільно використовувати термін «цифрові докази». Автором виділено такі методики експертизи цифрових доказів у справах про плагіат: 1) порівняльний аналіз текстів (через збіги, аналіз частоти слів та фраз, перевірка унікальності); 2) аналіз метаданих файлів (дати створення та модифікації, авторство, історію змін); 3) лінгвістичний аналіз.

Найчастіше використовуваною методикою є порівняльний аналіз текстів (через збіги, аналіз частоти слів та фраз, перевірка унікальності). Застосування цієї методики відбувається за допомогою сертифікованих програм, але її недоліком є те, що вона потребує детальнішого аналізу експертом, оскільки потрібно враховувати і відомі словосполучення, і синоніми.

Аналіз метаданих файлів як методика у справах про плагіат передбачає, що метадані набувають статусу цифрових доказів, які мають бути належним чином зібрані, збережені та оцінені з урахуванням вимог процесуального законодавства.

Зазначено, що лінгвістичний аналіз передбачає детальне дослідження мовних характеристик тексту, як-от лексика, синтаксичні конструкції, стилістичні особливості, структура та змістова організація.

Автор робить висновок, що судова експертиза цифрових доказів у справах про плагіат потребує не лише використання сучасних методик аналізу, але й чіткого дотримання вимог процесуального законодавства щодо допустимості, належності та достовірності доказів. Подальший розвиток нормативного регулювання в цій сфері, удосконалення методичних підходів та підвищення кваліфікації експертів є необхідними умовами для забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності в сучасних умовах розвитку технологій.

Ключові слова: експертиза об'єктів інтелектуальної власності, експерт, цифрові докази, оцінка доказів, допустимість доказів, порушення авторського права.

Zynych L.V. Forensic examination of digital evidence in plagiarism cases: methodology and proof issues.

The legal peculiarities of forensic examination of digital evidence in plagiarism cases have been considered. Historically, such cases have undergone a long development process and were initially based on traditional evidence, such as printed materials and written documents. However, with the advancement of technology, there arose a need for the examination of digital evidence. Therefore, in modern conditions, an expert's conclusion plays a key role in proving relevant case circumstances.

The article highlights the following methodologies for the examination of digital evidence in plagiarism cases: 1) comparative analysis of texts (through matches, analysis of word and phrase frequency, uniqueness checks); 2) analysis of file metadata (creation and modification dates, authorship, change history); 3) linguistic analysis.

The most frequently used methodology is the comparative analysis of texts (through matches, analysis of word and phrase frequency, uniqueness checks). The application of this methodology occurs through certified programs, but its drawback is that it requires a more detailed expert analysis since it is necessary to consider known collocations and synonyms.

The analysis of file metadata as a methodology in plagiarism cases implies that metadata attain the status of digital evidence, which must be properly collected, preserved, and evaluated with regard to procedural law requirements.

It is noted that linguistic analysis involves a thorough investigation of the text's linguistic characteristics, such as lexis, syntactic constructions, stylistic features, structure, and content organization.

The author concludes that forensic examination of digital evidence in plagiarism cases requires not only the use of modern analysis methodologies but also strict adherence to procedural law requirements regarding the admissibility, relevance, and reliability of evidence.

Further development of regulatory frameworks in this field, improvement of methodological approaches, and enhancement of expert qualifications are necessary conditions for ensuring effective protection of intellectual property rights under current technological development conditions.

Key words: expertise in intellectual property objects, expert, digital evidence, evidence evaluation, admissibility of evidence, copyright infringement.

Постановка проблеми: Швидкі темпи розвитку технологій створюють умови для порушення авторських прав шляхом присвоєння авторства. Під час вирішення справ про плагіат судами ключове значення мають висновки експерта, що дозволяють встановити особистий внесок автора у певний науковий чи літературний твір. Виконання цього завдання вимагає від судової експертизи вміння працювати з цифровими доказами, щоб ефективно протидіяти плагіату. Сьогодні в Україні відсутні єдині, уніфіковані підходи до експертизи плагіату, що створює ризики для суб'єктивізму та неоднаковості правозастосовчої практики. Тому важливим і актуальним завданням є розробка чіткої методології та стандартів для збирання, аналізу та інтерпретації цифрових доказів у цих категоріях справ.

Мета дослідження: аналіз основних методик експертизи цифрових доказів у справах про плагіат, зокрема таких: 1) порівняльний аналіз текстів (через збіги, аналіз частоти слів та фраз, перевірка унікальності); 2) аналіз метаданих файлів (дати створення та модифікації авторства, історію змін); 3) лінгвістичний аналіз.

Крім того, дослідження проблемних питань, що виникають у процесі судової експертизи цифрових доказів у справах про плагіат.

Стан опрацювання проблематики. Останнім часом проблеми судової експертизи цифрових доказів дедалі частіше привертають увагу науковців, які досліджують і питання судової експертизи у справах про плагіат, і питання методик та різних експертиз. Різним правовим аспектам судової експертизи у справах про права інтелектуальної власності присвячували увагу такі науковці: Брич Т.В., Гарасимів О.І., Заболотна І.І., Заболотний О.С., Кошляв А.А., Махньова А.В., Марко С.І., Ряшко О.В., Сопова К.А., Тимошик Л.П., Федоренко В.Л.

Щодо правових засад судової експертизи, то її досліджували такі науковці: Кобальський О.Р., Марко С.І., Стечик Б.В.

Незважаючи на численні публікації і дослідження судової експертизи загалом і експертизи у справах про інтелектуальну власність зокрема, судові експерти ще не розробили достатньо обґрунтованих методик експертиз з урахуванням сучасних вимог і потреб.

Виклад основного матеріалу. Роль судової експертизи у справах про порушення авторських прав складно переоцінити, оскільки вона є джерелом об'єктивної інформації про запозичення фрагментів чи цілого тексту іншого автора та є доказом у цих справах.

Вперше в Україні судову експертизу у справах про інтелектуальну власність запроваджено Наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2002 р. № 4/5, де було п. 13 визначено «Експертиза, пов'язана з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» [1]. З того часу Науково-дослід-

ний інститут судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України почав виконувати експертизи у сфері інтелектуальної власності [2, с. 19].

Становлення експертиз у сфері інтелектуальної власності пройшло довгий шлях. Історично справи про плагіат ґрунтувалися на традиційних доказах, як-от письмові документи та друковані матеріали. Проте розвиток цифрових технологій вимагає від судової експертизи вміння працювати з цифровими доказами, щоб ефективно протидіяти плагіату. Однак потрібно зазначити, що в українському законодавстві термін «цифрові докази» не використовується; натомість закріплено «електронні докази». У контексті цього дослідження доцільно використовувати термін «цифрові докази» як ширше поняття, оскільки воно включає не лише електронні документи, але й дані з різноманітних пристроїв, мереж та систем.

У Цивільному процесуальному кодексі України закріплено визначення електронних доказів як «інформації в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі» [3].

Як зазначають Гарасимів О.І., Марко С.І., Ряшко О.В. «джерела доказів та специфіка процесуальної процедури їх отримання, закріплення, використання та оцінки, наявні у кримінальному процесі України не дають можливості розглядати цифрові докази, як окреме джерело фактичних даних, а лише вказують на їх електронну фіксацію» [4, с. 160].

Керуючись положеннями Закону України «Про судову експертизу» [5] судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі, науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Цей Закон визначає й підстави проведення судової експертизи, зокрема відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування або договір з експертом чи експертною установою, якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб.

Далі перейдемо до аналізу сутності плагіату. Відповідно до статті 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [6] плагіат - це опублікування твору або його частини у незмінному або видозміненому вигляді, включаючи опублікування перекладу іншомовного твору або його частини, під іменем особи, яка не є автором цього твору.

Найчастіше справи про плагіат розглядаються у порядку цивільного судочинства, але у випадках, коли однією з сторін є орган державної влади або місцевого самоврядування, їхні посадові або службові особи, справа про плагіат повинна розглядати у порядку адміністративного судочинства. У випадках, коли плагіат завдав значної матеріальної шкоди, може наставати кримінальна відповідальність.

Відповідно до процесуальних кодексів України електронні докази, як правило, подаються в оригіналі (на відповідному носії інформації - USB накопичувачі, CD / DVD диски) або у вигляді засвідчених копій. Сторона, яка подає електронний доказ, повинна надати його опис, зазначити дату створення, автора, спосіб отримання та мету його подання.

Як зазначалося вище цифрові докази є ширшим поняттям, ніж електронні докази. Тому, переходячи до визначення цього поняття, важливо зазначити, що вони є різновидом матеріальних доказів, оскільки, так само як і документи, знаходяться на матеріальних носіях, але вимагають особливих підходів до збирання, дослідження та оцінки.

Зважаючи на те, що в реальних випадках довести факт плагіату буває доволі складно, виникає необхідність дослідження саме цифрових доказів, зокрема інформації про історію створення та редагування файлів, аналізу унікальних цифрових слідів файлів, встановлення IP-адрес, історії браузера та іншого. Вказані аспекти робить їх особливо цінними для позивача або відповідача.

Підтвердженням цього є справа Gates Rubber Company Bando Chemical Industries, Ltd. (1996) [7]. У рішенні, викладеному на 50 сторінках суть справи зводилася до того, що компанія Gates Rubber звинуватила Bando Chemical Industries у використанні комп'ютерної програми, схожої на їхню власну, що могло свідчити про порушення авторських прав та розкрадання комерційної таємниці. У цій справі аналізувалися цифрові докази, зокрема аналіз жорсткого диска та метаданих файлів. Суд підкреслив важливість дотримання належних методів збору та аналізу цифрових доказів для забезпечення їхньої достовірності та прийнятності в суді.

Роль експерта як особи з спеціальними знаннями, яка надає обґрунтований експертний висновок, є критично важливою в доказуванні запозичення чужого творчого продукту. Варто врахувати той аспект, що для об'єктивного висновку потрібно правильно поставити експертам питання, на які вони мають дати висновки у результаті експертизи.

Відповідно до Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» [8] встановлено перелік орієнтовних питань до експерта при дослідженні об'єктів авторського права: 1) Чи є об'єкт дослідження (назва) (або його частина, яка може використовуватися самостійно) результатом творчої праці згідно з відомостями, зазначеними в матеріалах справи? 2) Чи містить у собі об'єкт дослідження (або його частина, яка може використовуватися самостійно) ознаки об'єкта авторського права згідно з відомостями, зазначеними в матеріалах справи? 3) Чи містить у собі об'єкт дослідження (або його частина, яка може використовуватися самостійно) ознаки об'єкта авторського права згідно з відомостями, зазначеними в матеріалах справи? 4) Чи є твір (назва 1) переробкою твору (назва 2)? Якщо так, чи має ця переробка творчий характер? 5) Чи є твір (назва 1) перекладом твору (назва 2)? Якщо так, чи має цей переклад творчий характер? 6) Чи мало місце відтворення твору (назва 1) (або його частина, яка може використовуватися самостійно) при створенні твору (назва 2)? 7) Чи відтворено назву (цитату, персонаж) твору (назва 1) у знаку для товарів і послуг (назва 2)? 8) Чи відтворено назву (цитату, персонаж) твору (назва 1) у комерційному (фірмовому) найменуванні (назва 2)?

Щодо цифрових доказів та їхньої експертизи, то до них може застосовуватися методика проведення судової комп'ютерно-технічної експертизи. З цього приводу такі науковці як Степик Б.В. та Марко С.І. зазначають, що на аналітичній стадії дослідження проводяться такі дії: 1) аналіз файлів з використанням спеціалізованого програмного забезпечення; 2) аналіз основних областей; 3) аналіз системного реєстру; 4) аналіз артефактів операційної системи, які можуть містити важливу інформацію для відповіді на питання експертизи; 5) аналіз слідів роботи програмного забезпечення; 6) здійснити аналіз тимчасової інформації, що містяться у пам'яті; 7) аналіз листування; 8) аналіз інтернет-активності [9, с. 298].

Переходячи безпосередньо до методики експертизи цифрових доказів у справах про плагіат, слід зазначити, що цифрові докази є часто єдиним джерелом доказів, тому методика комп'ютерно-технічної експертизи лягає в основу формування доказової бази. Тому можемо виділити такі методики: 1) порівняльний аналіз текстів (через збіги, аналіз частоти слів та фраз, перевірка унікальності); 2) аналіз метаданих файлів (дати створення та модифікації авторства, історію змін); 3) лінгвістичний аналіз. Охарактеризуємо кожен із зазначених методик експертизи цифрових доказів у справах про плагіат.

Першою і найчастіше використовуваною методикою є порівняльний аналіз текстів (через збіги, аналіз частоти слів та фраз, перевірка унікальності). Автори досліджуючи використання спеціального програмного забезпечення стверджують: сервіси для перевірки текстів на унікальність працюють переважно, за однаковим алгоритмом. Документ трансліюється текстовим редактором в текст у форматі .txt і перевіряється. Програмні засоби, які працюють на основі пошуку подібностей, дають достатньо точні результати, хоча виділено ряд факторів та обмежень підходу до пошуку подібностей. Для покращення роботи всіх методів на етапі нормалізації потрібно видаляти відомі словосполучення, враховувати синоніми, приводити літери до одного регістру та алфавіту. З цієї причини активно відбувається пошук інших підходів, одним з яких є ідентифікація плагіату на основі авторського стилю написання роботи [10, с. 67].

До недоліків антиплагіатних онлайн-ресурсів можна віднести обмеженість їх функціональних можливостей у безкоштовних версіях, недостатня оптимізація для обробки українськомовних робіт. Також при виборі програм необхідно звернути увагу на їхню здатність повноцінно підтримувати українську та англійську мови, зручність та доступність для використання [10, с. 66].

Як зазначає Брич Т.В. «програми перевірки на плагіат - всього лише перевіряють співпадіння епізодів у тексті і не виявляють чи це плагіат, чи це правильно використане посилання на автора. Для остаточного висновку необхідні експерти в галузі знань праці, які і будуть робити відповідні висновки. І ще одне, необхідно розрізняти підходи для природних і гуманітарних наук [11].

Такої ж думки дотримується Катерина Сопова, яка зазначає «Самі по собі результати обробки інформації за допомогою спеціальних програм не можуть бути такими, що дають обґрунтовані висновки про наявність або відсутність у науковому творі ознак плагіату» [12, с. 36].

Важливо зазначити про інтернет-ресурси, які допомагають визначити, як змінювалися веб-сайти протягом визначеного часу, що дозволяє встановити, чи були розміщені об'єкти інтелектуальної власності та коли саме. Одним з таких є вебсайт Wayback Machine [13]. Програми з серії цифрової криміналістики, які дозволяють дослідити ті або інші аспекти цифрових слідів: EnCase Forensic, Cellebrite UFED, Wireshark, Amped FIVE, Passware Kit Forensic.

Аналіз метаданих файлів (дати створення та модифікації авторства, історію змін) як методика у спорах про інтелектуальну власність надає можливість розкрити дату створення та модифікацію, допомагаючи визначити оригінальність і власність [14, с. 83]. Особливу увагу слід приділити тому факту, що метадані ніколи не можуть бути самостійним доказом, а є лише похідними, що підтверджують допустимість основного доказу [14, с. 84]. Метадані можуть бути відкриті та приховані; останні можуть бути встановлені та досліджені лише експертом.

У випадках, коли заявник стверджує про порушення його авторських прав, метадані можуть бути використані для підтвердження авторства або наявності доступу відповідача до відповідного об'єкта до моменту створення ним свого твору.

Крім того, аналіз метаданих є важливим інструментом верифікації доказів, поданих до суду. Його результати можуть свідчити про автентичність або, навпаки, про можливу фальсифікацію документів, зміну часових параметрів або редагування з метою введення в оману. У зв'язку з цим метадані набувають статусу цифрових доказів, які мають бути належним чином зібрані, збережені та оцінені з урахуванням вимог процесуального законодавства.

Методика лінгвістичного аналізу або ще як зазначається у науковій літературі лінгвістична експертиза, під якою розуміють «спеціалізоване мовознавче дослідження текстових матеріалів, інших мовних об'єктів, а також невербальних засобів комунікації, які в поєднанні з вербальними генерують смисли в повідомленні. Об'єктом лінгвістичної експертизи є мовлення та мова, тексти в будь-якому вигляді (письмовому, електронному, усному), що містяться на різних носіях» [15, с. 61].

У справах про плагіат лінгвістичний аналіз відіграє важливу роль у встановленні факту неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності, зокрема текстів, програмного коду, аудіовізуальних творів тощо. Лінгвістичний аналіз передбачає детальне дослідження мовних характеристик тексту, як-от лексика, синтаксичні конструкції, стилістичні особливості, структура та змістова організація. Завдяки цьому аналізу експерти мають можливість визначити ступінь подібності між оригінальним і спірним текстами, виявити запозичення, які не мають належного посилання на джерело, а також оцінити наявність творчого внеску в адаптацію або трансформацію запозиченого матеріалу.

Переходячи від методик до проблемних питань, потрібно зазначити, що однією з ключових проблем у сфері судової експертизи цифрових доказів у справах про плагіат є встановлення їхнього походження. Це зумовлено необхідністю забезпечення достовірності та автентичності відповідних даних. Важливо з'ясувати, з яких джерел були отримані цифрові об'єкти, ким саме вони були створені, а також за яких обставин здійснювалося їхнє збирання. Ці обставини мають суттєве значення для визначення доказової сили матеріалів, що подаються в суді.

Крім того, актуальним є питання правильного аналізу та інтерпретації цифрових доказів, адже саме ці етапи впливають на об'єктивність висновків експерта. Недостатня кваліфікація фахівця або застосування застарілих чи неналежних методик може призвести до хибних висновків, що, своєю чергою, вплине на результати розгляду справи.

Окремої уваги потребує проблема допустимості цифрових доказів. Вона полягає в необхідності перевірки відповідності таких доказів вимогам процесуального законодавства, зокрема щодо способу їх отримання, збереження, обробки та подання до суду. Порушення хоча б одного з цих аспектів може призвести до визнання доказу недопустимим, що суттєво ускладнює доведення факту плагіату.

Висновки. Отже, підсумовуючи, необхідно зазначити, що експерти у справах про плагіат повинні застосовувати міждисциплінарний підхід, зокрема використання знань лінгвістики, інформаційних технологій та юриспруденції, а дослідження цифрових доказів є ключовим фактором для використання високоякісних експертних висновків.

Порівняльний аналіз текстів є основним методом виявлення плагіату в сучасних умовах. Він дозволяє виявити не лише прямий плагіат, а часткові запозичення або переробки тексту, і є найчастіше використовуваним інструментом. Недоліками цього методу є складність у визначенні меж допустимих збігів, оскільки існує велика кількість модифікацій, а також технічних та стилістичних варіацій.

Аналіз метаданих є додатковим інструментом для встановлення справжнього авторства та виявлення маніпуляцій з оригіналом. Проблемним питанням при використанні цієї методології є допустимість отриманих доказів і можливість використання метаданих як єдиного джерела доказів.

Лінгвістичний аналіз дозволяє глибше оцінити стилістичні та мовні аспекти досліджуваного тексту, але може бути доволі суб'єктивним, оскільки залежить від правильної інтерпретації результатів.

Таким чином, судова експертиза цифрових доказів у справах про плагіат потребує не лише використання сучасних методик аналізу, але й чіткого дотримання вимог процесуального законодавства щодо допустимості, належності та достовірності доказів. Подальший розвиток нормативного регулювання в цій сфері, удосконалення методичних підходів та підвищення кваліфікації експертів є необхідними умовами для забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності в сучасних умовах розвитку технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів. Наказ Міністерства юстиції України від 17.01.2002. № 4/5 Про внесення змін до наказу міністерства юстиції України від 15.07.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0037-02#Text>.
2. Федоренко В.Л., Тимошик, Л.П. Судова експертиза з питань інтелектуальної власності: генезис, поняття, класифікація та система. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 1(3), с. 11–52. URL: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-3-1-11-52>.
3. Цивільно-процесуальний кодекс України. Закон України від 18.03.2004. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>.
4. Гарасимів О.І., Марко С.І., Ряшко О.В. Цифрові докази: деякі проблемні питання щодо їх поняття та використання у кримінальному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Випуск 75: частина 2, с. 158–162. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/03/27-1.pdf>.
5. Про судову експертизу. Закон України від 25.02.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
6. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 01.02.2022 р. № 2812-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20?find=1&text=%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82#Text>.
7. Gates Rubber Company v. Dando Chem. Indus., et al. Govinfo Government information for all. URL: <https://www.govinfo.gov/app/details/USCOURTS-ca10-92-01256>.
8. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.
9. Стецик Б.В., Марко С.І. Методика проведення судової комп'ютерно-технічної експертизи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1, с. 296–299. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/74.pdf.
10. Заболотна І.І., Кошляв А.А., Махньова А.В., Заболотний О.С. Аналіз систем виявлення текстового плагіату. *SWorldjournal*. Issue 23. Part 3. С. 62–68. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj23-00-017/4214>.
11. Брич Т.В. «Спеціалізовані програми для виявлення ознак плагіату – абсолютний експерт чи допоміжний елемент?» *Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 27.06.2022–05.08.2022)*. Польсько-українська фундація «Інститут Між-

- народної академічної та Наукової співпраці»; Духовна академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2022. С. 36–29.
12. Катерина Сопова Методи виявлення плагіату в наукових публікаціях. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 4. С. 31–37. URL: https://drive.google.com/file/d/1YaRCQ0nf-VupXrxjm-LnSB_h7-3RtTOR/view.
 13. Internet Archive. Non profit library of million f free text, movies, softwar, music, websites, and more. URL: <https://archive.org/about>.
 14. Кобальський О.Р. Значення метаданих для встановлення обставин цивільної справи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 83–85. URL: http://lsej.org.ua/5_2023/18.pdf.
 15. Чернявська О.С. Роль і місце лінгвістичної експертизи в юридичній практиці. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи*: матеріали XIV Всеукр. Наук.-практ. конф. (Київ, 29 листопада 2018 р.): у 2 ч. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 60–62. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9da1f4a8-5bd5-4977-bf03-865d0d6d4f13/content>.